

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВАЛЕО-ЕКОЛОГІЧНОГО ВИХОВАННЯ У ЗАКЛАДАХ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

**Ольга МЕЛЬНИК, Богдана САЧИК
м. Дрогобич**

Сьогодні валеологія набуває актуальності як система світоглядних поглядів особистості, що зумовлює її вивчення і адаптацію до освітньої практики закладу дошкільної освіти. Валеологія як одна з виховних стратегій має на меті сформуванню у дошкільників позитивне ставлення до здорового способу життя як у фізичному, так і моральному, соціальному напрямі, виробити світоглядні орієнтації щодо збереження власного здоров'я в гармонії співіснування з природою.

Саме останнє – збереження власного здоров'я в гармонії співіснування з природою є метою іншого тісно пов'язаного з валеологічним – валео-екологічного виховання. Як відомо, найсприятливішим періодом для реалізації його завдань (закладання основ валеологічної культури, виховання екологічних, здоров'язберезувальних компетенцій) є дошкільний вік. Адже знайомство зі світом природи у дитини викликає здивування, відкриття, емоційне піднесення, цікавість. Тому навчити дитину гармонії співжиття у природі, важливості бережливого ставлення до свого здоров'я, взаємозв'язку людини зі світом тварин, рослин є завданням як педагогів у ЗДО, так і батьків. Валео-екологічне виховання впливає на світогляд особистості, яка вчиться берегти своє здоров'я, любити свою природу, свою країну.

Відповідно валео-екологічні знання є інформацією про світ природи, морфологічні функції організму людини, корисність фізичних вправ, здорове харчування, режим дня. Володіння ними дають можливість поглибити знання про особливості функціонування людського організму, профілактику

захворювань та зрозуміти переваги здорового способу життя [2, с. 29].

Сучасний заклад дошкільної освіти є важливим місцем збагачення дітей валео-екологічними знаннями, формування науково обґрунтованого світогляду, вироблення моделі поведінки на основах моральності й валео-екологічної культури. Щоб виховати відповідальну особистість, яка шанує природні багатства своєї країни, здатна забезпечувати прогрес українського суспільства, необхідно плекати основи морального, фізичного, психологічного здоров'я особистості, дбати про вироблення цінностей шанобливого ставлення до природного довкілля, розвивати позитивне ставлення до організації здорового способу життя.

З цією метою у закладі дошкільної освіти необхідно створити відповідне освітнє середовище. Валео-екологізація освітнього середовища та навчального процесу передбачає створення у закладі дошкільної освіти умов для формування у дошкільників валео-екологічної культури [5, с. 64]. Валео-екологізацію освітнього середовища науковці (М. Гончаренко, Л. Рожкова, О. Береза) розуміють як впровадження до системи освіти валео-екологічних методик, що базуються на таких принципах :

- «— особистісно орієнтованого навчання;
- урахування вікових та індивідуальних особливостей стану здоров'я дітей при виборі технологій та навчальних програм;
- формування індивідуальних потреб особистості на основі здобутих знань особистісних можливостей і особливостей соматичного, психічного, інтелектуального, духовного та соціального здоров'я;
- опанування методами самодіагностики, самооцінки, самоконтролю і самокорекції психосоматичного стану організму;

– оптимізації соціально-гігієнічних умов життєдіяльності дітей, вихователів, педагогів» [3, с. 9].

Ми вважаємо, що завданнями валео-екологічного виховання у дошкільній педагогіці повинно стати вироблення компетенцій дитини у спеціально створеному освітньому середовищі щодо знань про здоровий спосіб життя, гармонійне існування людини й природи в сенситивний період, коли розумовий розвиток дитини набуває здатності до критичного мислення. Погоджуємося з твердженням науковця М. Гончаренка, що «...здоров'я – це безцінний дар природи, його потрібно берегти. Але здоров'я людини багато в чому залежить від неї самої та природного довкілля, в якому вона перебуває» [2, с. 30]. Адже здоров'я людини, як і природні запаси є ресурсом вичерпним, якщо його не відповідально ставитись до них.

Потреба об'єднати знань з медицини, фізіології, психології, гігієни, педагогіки у цілісному підході до виховання дитини позитивного ставлення до здоров'язбережувальних світоглядних поглядів визначили завдання валео-екологічного виховання дитини в умовах ЗДО: «Формування мотиваційних установок на здоровий спосіб життя; бережного ставлення до власного здоров'я; прищеплення навичок особистої гігієни; ознайомлення дітей із способами профілактики захворювань і запобігання травматизму; дотримання обґрунтованих вимог до організації життєдіяльності загалом» [5, с. 112].

Проблеми збереження і зміцнення власного здоров'я вимагають від педагогів та батьків наступності в організації життєдіяльності дошкільників. Освітні завдання на початковому етапі виховання полягають у спостереженні за дотриманням гігієнічних навичок, споживанням корисних продуктів, милуванням природою. Діти середнього дошкільного віку вже володіють навичками і можуть аналізувати та досліджувати природу, займатися фізичними вправами, розуміють режимні

моменти життєдіяльності в ЗДО. Старші дошкільники вчать пізнавати себе у процесі самообслуговування, раціональному одяганню відносно погоди, володіють первинними знаннями у заходах щодо збереження і зміцнення здоров'я, усвідомлювати своє місце в природі, її раціональному використанні.

Педагог поступово розширює і ускладнює завдання природничого змісту, здоров'язбережувальні заходи формують компетентності у єдності з вихованням у дітей почуття патріотизму і громадянської свідомості. Діти ходять на прогулянки, екскурсії, дізнаються про користь здорової їжі, займаються фізичною культурою, виконують вправи для загартування організму.

Метою здорового способу життя є створення матеріальних та психолого-педагогічних умов у освітньому процесі для розвитку фізіологічних і психічних задатків дитини дошкільного віку у виробленні світогляду та подальшого використання знань та розвитку умінь, що формують людину у гармонії з природою. Здоров'я людини з періоду дошкільного виховання потребує комплексного підходу до вивчення спеціалістами з філософії, соціології, психології, педагогіки, медицини, фізіології, інклюзивної освіти у комплексному світорозумінні дитиною та дорослими валео-екологічної стратегії виховання. Адже період дошкільного виховання закладає основи світоглядних поглядів особистості і як наслідок – вироблення способів організації освітнього процесу з врахуванням оцінки впливу різних факторів на здоров'я дитини, визначення рівня її фізичних, біологічних можливостей розвитку у збереженні та зміцненні здоров'я [4, с. 9].

Теми для обговорення з дітьми у вихованні валео-екологічної культури передбачають знання про особливості функціонування організму людини, розуміння цінності здорових звичок – режим дня, прогулянки на свіжому повітрі, корисні

продукти харчування, загартовування організму, фізична активність, піклування про створення екологічного середовища, допитливість і бережливе ставлення до природи, краєзнавчі екскурсії тощо.

Формування *валео-екологічної культури* дитини дошкільного віку – це цілеспрямована виховна діяльність, спрямована на здобуття знань та навичок здорового способу життя, закладання основ світогляду гармонійного співіснування з природою і довкіллям. Для педагога ЗДО валео-екологічні заходи (співбесіди, пізнавальні заняття, фізична культура, краєзнавство) стають важливими освітніми завданнями у виробленні необхідних компетенцій.

Знання мають послідовний розвивальний характер, а в старшому дошкільному віці починають усвідомлюватися і сприйматися дитиною на рівні критичного мислення. Валео-екологічне виховання передбачає співпрацю педагогів, батьків вихованців та дітей, щоб принципи наступності та природовідповідності реалізовувалися у взаємодії. Знання як інформаційний компонент становлять основу пізнання. Діяльнісний компонент формує навички здорового способу життя, прихильне ставлення до природи, надихає дитину на дослідження, розширення знань із самоорганізації життєдіяльності [1, с. 11].

Валеологічний світогляд дитини дошкільного віку як усвідомлені та прийнятні на рівні розуміння дитиною знання та вироблення практичного досвіду життєдіяльності, де акцентується увага на здоровому харчуванні, використанні гігієнічних навичок та вмінь самообслуговування, шанобливому ставленні до природи й раціональному використанні її благ, активність у заняттях фізичною культурою, формують компетенції буття вихованця, гармонійну картину світу. Вироблення життєвих орієнтирів створює передумови для формування здорового способу життя, у якому концептуальне

світорозуміння особистістю проявляється в узгодженості між знаннями про природу і власним здоров'я, набувають практичного застосування у життєдіяльності та засвоюються валео-екологічні знання, формується валео-екологічна культура життєдіяльності.

Отже, валео-екологічне виховання передбачає організацію освітнього середовища для створення умов індивідуального активного фізичного, психоемоційного, розумового розвитку дитини в ЗДО, а також залучення батьків вихованців до підтримання основних правил здорового способу життя вдома як процесу гармонійності виховання. Валео-екологічна культура формується у цілісності процесу виховання дітей старшого дошкільного віку і є наскрізною в гармонійному розвитку особистості. На заняттях з ознайомлення з природним довкіллям дошкільники формують компетенції щодо особливостей сезонних змін у природі, встановлюють причиново-наслідкові зв'язки у явищах, здобувають основи знань про користь та раціональність використання людиною природних багатств, вдосконалюють навички санітарно-гігієнічних норм догляду за своїм організмом, формують позитивне ставлення до заняття фізичної культурою, залучаються до занять спортом, вчаться взаємодіяти.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

6. Kalichak Yu. L. Training preschool teachers in fundamentals of ecology and valeology. Moderní aspekty vědy: XIV. Díl mezinárodní kolektivní monografie / Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o.. Česká republika : Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o., 2021. str. 614–647.

7. Волкова С. С. Методика використання валеологічних знань при самоорганізації здорового способу життя. *Валеологія*. 1997. № 1. С. 11–14.
8. Гончаренко М. С. Освітнянські проблеми валеології. Формування, збереження і зміцнення здоров'я підростаючого покоління як обов'язковий компонент системи національної освіти. Київ : ІЗМН, 1997. С. 28 – 35.
9. Гончаренко М. С., Рожкова Л. І., Береза О. С. Концепція безперервного валеологічного виховання та освіти в Україні. *Актуальні проблеми валеологічної освіти в навчальних закладах України в сучасних умовах*. Кіровоград : КДПУ ім. В. Винниченка. 2001. С. 3 – 25.
10. Денисенко Н. Освітній процес має бути здоров'язбережувальним. *Дошкільне виховання*. 2007. № 7. С. 8–10.
11. Калічак Ю. Л., Долішняк Н. В. Валеологічні цінності як засіб формування здоров'язбережувальної компетентності вихователя. *Нотатки сучасної науки : електронний мультидисциплінарний науковий часопис*. Харків : СГ НТМ «Новий курс», 2024. № 15. С. 74–75.
12. Калічак Ю. Л., Долішняк Н. В. Взаємодія закладу дошкільної освіти та сім'ї щодо валеологічного виховання дітей. *Стратегічні пріоритети розвитку науки, освіти, технологій і суспільства* : збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції (Полтава, 9 листопада 2023 р.) : у 2 ч. Полтава : ЦФЕНД, 2023. Ч. 1. С. 18–20.
13. Калічак Ю. Л., Семкович Х. І. Передумови формування валеологічного світогляду дітей дошкільного віку. The XX International Scientific and Practical Conference «Problems of science and practice, tasks and ways to solve them», May 24–27, 2022, Warsaw, Poland. P. 503–509.

14. Калічак Ю. Л., Семкович Х. І. Передумови формування екологічної культури у дітей старшого дошкільного віку. The XVII International Scientific and Practical Conference «Multidisciplinary academic notes. Theory, methodology and practice», May 03-06, 2022, Tokyo, Japan. P. 603–608.

15. Медико-біологічні основи валеології. навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / під ред. П. Д. Плахтія. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський державний педагогічний університет, інформаційно-видавничий відділ, 2000. 408 с.